

мовою. Зразу ж подумав і хочу твердо сказати: якби українська церква на східній Україні існувала всі ці часи, у нас не було б жодних проблем із національним відродженням. Хоч як убивали все духовне антирелігійною пропагандою, однак віруючих людей багато. Рух у питанні свободи совісті займає чітку позицію.

Н.С. У розмові з Віталієм Дончиком у Нью-Йорку було порушено ще багато різних питань. І про літературне та наукове життя, і про роль письменників у суспільно-політичних процесах в Україні. Деякі фрагменти нашої розмови з Віталієм Дончиком ви ще почуєте в серії про шістдесятників. Його діяльність в аспекті шістдесятництва теж цікава для вивчення тієї доби.

*Підготував Олексій Неживий
м. Луганськ*

НА СВІТЛУ ДОЛЮ

Читаю останню на сьогодні книжку Віталія Дончика “Доля української літератури – доля України”, читаю з цікавістю, вдумуючись.

Спершу, переглянувши зміст та перегорнувши перші розділи книжки, подумав – еkleктика, але, занурившись, побачив, що книжка вельми цілеспрямована: на українську ідею, на соціальні, моральні проблеми, закономірності розвитку нашої літератури від часів її відродження до наших днів. Навіть дивуюся, як автору вдалося так згрупувати матеріал, щоб він повсякчас доповнював сам себе, ішов у розвиток проблеми. Бо ж книжка справді незвичайна: тут і статті давніших часів, і новітні, і тексти інших авторів. В. Дончик не дописував, не переписував давні статті, і ми можемо судити про плин його думки тих літ, порівнювати оцінки із сьогоденними інших авторів. Я не знаходжу в тих статтях кон’юнктури, натяжок, бо якщо В. Дончик цитує В.І. Леніна, то здебільшого щоб підперти ту чи ту тезу на захист української мови, української історії (у Леніна, ми знаємо, можна знайти цитати на всі випадки). Звичайно, я не хочу сказати, що все там на рівні нинішніх знань і оцінок, автор мусив якоюсь мірою триматися обов’язкового, усталеного стрижня, та ще й працював у офіційній установі, але ультрасовітських оцінок творів, похвал соцреалізму уникав. За що не раз притягався до партійної, службової відповідальності. Я нині часто думаю про те, як же багато авторів було шарпано, критиковано, розпінано тією чи тією мірою. Мабуть, тримала В. Дончика вроджена порядність, совісність, він ніколи не кидався в якісь крайнощі, у гонитву за дешевою славою. Завжди розважливий, вдумливий, неспішливий, ґрунтовно вивчав і розкривав проблему, за яку брався.

В книжці чимало нового, нових сконденсованих оцінок авторів, творів, про яких вже написано багато, а про кого й менше: це і Хвильовий, й Олесь Гончар, і Григорій Тютюнник, і Євген Гуцало, і батько та син Івасюки, і Світлана Йовенко, і Соломія Павличко й ін. Тут і відгуки на політичні події в Україні: про УПА, Чорнобиль, тих чи тих політичних діячів. Треба сказати, що сам В. Дончик був активним творцем і діячем Руху, що мало відзначено, брав активну участь у складанні програми Руху, її пропаганді. Наведу один приклад: після написання програми її поклали під сукно – тоді ще була сильна влада партії, і її друкувати заборонили. Та враз мені, голові СПУ, дзвонить редактор “Літературної України”

Борис Рогоза й каже, що назавтра наказано опублікувати програму (аби її розгромити, уже на те був спрямований сонм академіків). Ми зібралися в друкарні, де друкувалася “Літературна Україна”, уже йшли полоси, ми вельми стурбувалися: адже програма, з огляду на те, що її не опублікують, була “сира”, не відредагована, вразлива. І ми почали правити, сторінки були чорні, друкарі хапалися за голови, але ми їх заспокоїли, перебирайте, Спілка письменників заплатить. Отут і стала в нагоді Дончикова вдумливість, наукова точність, аргументованість. Разом із Дмитром Павличком вони доклали найбільше зусиль до відредагування програми Руху, а академіки вже написали розгром на той посередній варіант.

Віталій Дончик – потужний літератор (а я його давній читач), ще й вельми працюючий. Свого часу увагу привернули його книжки “Грані сучасної прози”, в якій він піддав ґрунтовному аналізу низку тогочасних романів, повістей, оповідань, “Єдність правди і пристрасті” (уже сама назва розкриває нетрадиційний зміст), “Зупинені миті”, “З потоку літ і літпотуку” й ін. Не обійшов увагою Віталій Григорович і такі багатогранні постаті, як Михайло Грушевський, Сергій Єфремов, Дмитро Чижевський. Виклад матеріалу у книжці “Доля української літератури – доля України” не одноманітний, що робить її цікавішою для читача. Навіть коли він пише, так би мовити, суто літературні портрети. Так, розділ про Михайла Івасюка це – послідовний ряд рецензій із професійним розглядом характерів, художніх засобів творів, водночас тут поєднано долю батька й сина Івасюків; про Бориса ж Харчука автор мовить із близької відстані їхнього знайомства, прикроців, які впали на письменника, завершуючи коротким оглядом усієї творчості, і так скрізь по-іншому, про всіх персонажів своєї книжки. Зупиняючись на найважливішому, часто екстраординарному, минаючи відоме.

Хочу ще раз акцентувати: Віталій Дончик ніколи не кидався у протилежні боки, як деякі автори, копнувши ногою реалізм, учепилися в постмодернізм, він був і залишається відданий справжній літературі, яка служить народові, відбиває його боріння, прямування, життя. Чимало сил Віталій Григорович віддав праці над 8-томною “Історією української літератури”, а нині є керівником проекту “Академічної історії української літератури” у 12 томах. Є такі літератори, які зневажливо пихкають на попередні видання “Історії української літератури”, забуваючи, що ті видання зберегли, донесли до нас чимало цінних фактів, проклали шлях до осмислення сучасної історії української літератури.

А ще зізнаюся, що мені іноді просто приємно подзвонити увечері Віталієві Григоровичу й запитати його, якої він думки про ту чи ту подію, книжку, людину.

Отож, Віталію Григоровичу, живи довго, працюй, Україні твоя праця потрібна. Світлої тобі Долі.

Юрій Мушкетик
м. Київ

